

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364”(477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

Кошуцька Орина Олександрівна, Тучак Олександра Іванівна ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	191
Кривінок Вікторія, Сергієнко Юлія РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ТА РОЗПОДІЛ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	195
Кривуля Єлизавета Олександрівна, ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ В СІМЕЙНИХ СПОРАХ	199
Ліщук Софія Олександрівна, ЗАХИСТ ГІДНОСТІ, ЧЕСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ОСІБ	203
Маркасова Лілія Вячеславівна, РИМСЬКЕ ПРАВО СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ	207
Матвєєва Олена Андріївна, ПРАВО НА НАДАННЯ ДОСТУПУ ДО ІНТЕРНЕТУ.....	212
Мельник Тетяна Романівна, ПРАВА ПРИВАТНИХ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА КОМПЕНСАЦІЮ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ.....	216
Мерчанський Іван Русланович, ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ ..	218
Нестерук Катерина Олегівна, НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ В ЦИФРОВУ ДОБУ (ПРАКТИКА ЄСПЛ)	221
Новак Юлія Іванівна, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ РІШЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	224
Паньковець Євгеній Степанович, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВА НА СПІЛКУВАННЯ З ОДНИМ ІЗ БАТЬКІВ, ЯКИЙ ПРОЖИВАЄ ОКРЕМО, В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	228
Полегенька Вікторія Сергіївна, Ковбасюк Владислав Олександрович, ПИТАННЯ АЛІМЕНТНИХ ВІДНОСИН В СУЧАСНИХ УМОВАХ	232
Рабоча Олександра Юрійвна, Постояк Катерина Миколаївна МІЖНАРОДНЕ УСИНОВЛЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГОЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.....	235
Рошиян Аліна Юрійвна, Давиденко Ангеліна Максимівна, ВИРІШЕННЯ БАТЬКАМИ ПИТАНЬ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ	238
Сковородецька Тетяна Віталіївна, ПРАВОВІЗДАТНІСТЬ ТА ДІЄЗДАТНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ	244

*Рошиян Аліна Юрївна, Давиденко Ангеліна Максимівна,
студентки 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська Юридична Академія»*

Науковий керівник: асистент Шамота О. В.

ВИРІШЕННЯ БАТЬКАМИ ПИТАНЬ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ

Норма, яка вимагає від батьків спільного вирішення важливих питань виховання дітей, є головним елементом правової системи, яка покладає на подружжя обов'язок спільно вирішувати важливі питання сімейного життя. Ця норма не тільки відображає принцип рівності прав та обов'язків батька і матері, а й ґрунтується на загальному праві подружжя на спільне прийняття рішень. Це важлива умова гармонійного розвитку і благополуччя дитини, оскільки в усіх питаннях її виховання повинні враховуватися інтереси обох батьків.

Принцип спільного прийняття рішень щодо виховання дитини зберігається і в тому випадку, якщо батьки не перебувають у шлюбі або проживають окремо. Законодавець не робить різниці між подружніми та розбитими сім'ями і визначає обов'язок батьків за виховання дитини як спільний. Тому питання виховання залишається обов'язком обох батьків, і навіть після розлучення або розділення місця проживання вони повинні виконувати свої обов'язки, незалежно від того, чи проживають вони з дитиною.

Розлучення або роздільне проживання батьків не обмежує їх прав та обов'язків щодо дитини. Закон чітко визначає, що в таких випадках за батьками зберігається право брати участь у вихованні дитини, що безумовно впливає на захист її інтересів. Зокрема, ч. 2 ст. 157 Сімейного кодексу України зобов'язує батька або матір, які проживають окремо від дитини, брати участь у її вихованні. Це підкреслює важливість активної участі обох батьків у житті дитини, навіть якщо вони не живуть разом[1]

Згідно з цим обов'язком батько чи мати, які розлучилися окремо, мають право вимагати від другого з батьків належного виконання своїх батьківських обов'язків. У разі невиконання своїх обов'язків один з батьків може звернутися до суду з позовом про позбавлення батьківських прав (ст. 165 СК України). Це право є важливим засобом захисту прав дитини, оскільки дозволяє забезпечити її благополуччя та виховання навіть у разі конфлікту між батьками.

Право батьків, які проживають окремо від дитини, на спілкування з дитиною є невід'ємною частиною виконання батьківських обов'язків. Спілкування батьків і дітей є найважливішим механізмом реалізації права батьків на особисте виховання, яке має велике значення для розвитку дитини. Законодавець визнає це право необхідною умовою для забезпечення психологічного та емоційного благополуччя дитини, яке залежить від підтримання контакту з обома батьками, навіть якщо вони проживають окремо.

Спілкування дитини з батьком, який живе окремо, є важливою частиною сімейного життя, оскільки сприяє гармонійному розвитку та вихованню дитини. Така взаємодія має бути регулярною та стабільною і не обмежуватися формальними чи випадковими зустрічами, адже для повноцінного розвитку дитини важливо, щоб вона мала постійний контакт з обома батьками. Такий зв'язок допомагає дитині розвивати емоційну стабільність і відчувати підтримку та увагу з обох сторін.

Відповідно до закону, батьки не мають права обмежувати або перешкоджати спілкуванню дитини з батьком, який розлучився. Навіть якщо один з батьків проживає з дитиною, він не має права перешкоджати другому брати участь у вихованні. Це гарантує, що обидва батьки можуть однаково виконувати свої обов'язки щодо дитини. Важливо також, що право на спілкування з дитиною та участь у її вихованні гарантується навіть у разі конфлікту між батьками, а будь-яке порушення цього права може бути оскаржено в суді[1]

Право на участь у вихованні дитини для окремого батька включає можливість законного відстоювання захисту своїх прав. Це гарантує, що навіть у разі сімейних суперечок чи непорозумінь кожен з батьків може мати доступ до дитини та впливати на її виховання. Законодавство не допускає укладення договорів, які обмежують або позбавляють батьків права на виховання дитини.

Якщо між батьками немає згоди щодо порядку спілкування з дитиною, питання може бути з'ясовано органом опіки та піклування або судом. Вони визначають, як саме розлучений батько буде брати участь у житті дитини, враховуючи її інтереси. Цей механізм допомагає вирішити конфлікти та підтримує благополуччя дитини у зв'язку з розлученням батьків.

Крім того, батьки можуть домовитися про порядок спілкування з дитиною в усній або письмовій формі. Відповідно до частини чет-

вертої статті 157 Сімейного кодексу України батьки можуть укласти письмовий договір про участь у вихованні дитини, якщо один із батьків проживає окремо. Такий договір підлягає нотаріальному посвідченню, що надає йому юридичної сили. Контракт встановлює основні умови участі у вихованні дитини та задоволенні її життєвих потреб[2]

Зміст угоди охоплює такі ключові моменти, як роль батька, який проживає окремо, у вихованні дитини та задоволенні її матеріальних та емоційних потреб. Договір також регулює питання особистого виховання дитини, тобто права одного з батьків брати участь у повсякденному житті дитини. Це допомагає створити чіткі та зрозумілі рамки для обох батьків і зменшує ймовірність конфліктів між ними.

Якщо батьки не дійшли згоди щодо порядку спілкування з дитиною та її виховання, для вирішення цього питання можуть втрутитися органи опіки та піклування. Такий механізм забезпечує захист інтересів дитини та допомагає вирішити ситуацію, коли батьки не можуть дійти згоди самостійно.

Право подати заяву в порядку участі у вихованні дітей має не лише той із батьків, хто проживає окремо, а й особа, яка проживає з дитиною. Це забезпечує баланс інтересів і дає можливість кожному з батьків брати участь у навчанні, навіть якщо між ними виникають конфлікти.

Органи опіки та піклування при виконанні своїх обов'язків захищають права та інтереси дитини після детального вивчення всіх життєвих обставин (ставлення батьків до дитини, здатність виконувати виховні обов'язки, вік дитини тощо). (стан здоров'я та інші фактори) рекомендують батькам визначити оптимальний порядок участі того з батьків, хто не проживає з дитиною, у її вихованні та спілкуванні. Це сприяє тому, що обидва батьки мають рівні права, незалежно від того, з ким живе дитина. Органи опіки та піклування намагаються знайти найбільш сприятливий спосіб активної участі обох батьків у житті дитини, дотримуючись балансу між правами та обов'язками кожного з батьків.

Відповідно до частини 2 статті 158 Сімейного кодексу України рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання. Той з батьків, з ким проживає дитина, повинен дозволити другому бачитися з дитиною. Однак у разі виникнення спору щодо виконання цього рішення суб'єкт персональних даних може звернутися до суду

за захистом своїх прав, але лише якщо цього не буде зроблено протягом десяти днів з моменту прийняття рішення. Це призводить до певної правової невизначеності щодо умов виконання такого рішення та можливості його оскарження[2]

Така правова ситуація ускладнює звернення до суду після того, як орган опіки та піклування виніс рішення, але не виконав його. Зокрема, батько, який проживає окремо від дитини, може звернутися до суду з позовом про усунення перешкод у спілкуванні та вихованні дитини. Крім того, він має право вимагати відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої йому внаслідок невиконання рішення органу опіки та піклування. Однак згідно з частиною 2 статті 19 Сімейного кодексу примусове виконання рішення не є обов'язковим протягом перших десяти днів після його винесення, що ускладнює питання компенсації.

Якщо протягом десяти днів після прийняття органом опіки та піклування особа не подасть до суду заяву про захист своїх прав, рішення стає обов'язковим для обох батьків. Якщо той із батьків, з ким проживає дитина, ухиляється від виконання цього рішення, він несе відповідальність за відшкодування матеріальної та моральної шкоди другому з батьків. Оскільки йдеться про порушення особистих немайнових прав, матеріальна та моральна шкода підлягає відшкодуванню згідно з нормами ЦК України, зокрема відповідно до положень глави 82, яка регулює порядок компенсації за порушення особистих немайнових прав.

Стаття 158 Сімейного кодексу України спрямована на захист прав і законних інтересів того з батьків, хто проживає окремо від дитини. Проте цей правовий механізм може призвести до порушення одного з головних принципів батьківства – принципу рівноправності батьків. Відповідно до цього принципу батьки мають рівні права та обов'язки щодо виховання та утримання дитини незалежно від місця проживання. Тому якщо один з батьків ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, то це слід розцінювати як порушення прав другого з батьків та заподіяння шкоди інтересам дитини.

У разі обходу рішення органу опіки та піклування відповідальність несе той із батьків, хто проживає окремо з дитиною, якщо для цього є підстави. Це дає змогу захистити не лише права того з батьків, хто проживає з дитиною, а й інтереси самої дитини, яка має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Така ситуація

підкреслює важливість дотримання рівноправності батьків у виконанні обов'язків щодо дитини, що сприяє її гармонійному розвитку та благополуччю[3]

Захист прав розлучених батька чи матері не обмежується зверненням до органів опіки та піклування. Той з батьків, хто розлучився, має право звернутися до суду, якщо другий з батьків перешкоджає йому у здійсненні його права на спілкування та виховання дитини. Це підтверджує, що Сімейним кодексом України передбачені рівні можливості для захисту прав обох батьків у суді, що є вираженням принципу рівності.

Проте норма, яка дозволяє подавати позов про залучення до виховання дитини лише батькові, який розлучився, ставить під сумнів рівність прав батьків. Це обмеження суперечить основоположному принципу рівності, який повинен бути основою будь-якого законодавства про сімейні відносини. Тому законодавець має переглянути цю норму з точки зору принципів рівності та захисту інтересів дитини.

Частиною четвертою статті 159 Сімейного кодексу України встановлено, що обхід рішення суду одним із батьків може призвести до влаштування дитини до того з батьків. Однак таке регулювання може порушувати права не тільки того з батьків, хто проживає з дитиною, але й права самої дитини. Перехід дитини від одного з батьків до іншого без урахування конкретних обставин може призвести до серйозних труднощів у розвитку які негативно впливають на його психоемоційний стан.

Законодавство чітко визначає підстави позбавлення батьківських прав або відібрання дитини (ст. 164, ст. 170 СК), що передбачає протиправну поведінку батьків, що створює загрозу життю чи здоров'ю дитини. Ухилення від виконання рішення суду не є підставою для застосування таких заходів, оскільки не становить реальної небезпеки для дитини.

Таким чином, обхід батьками рішення суду не повинен автоматично призводити до відібрання дитини. Важливо переглянути існуючі норми, щоб уникнути негативних наслідків для дітей та батьків через застосування санкцій, які не відповідають характеру порушення[3]

Тому правова система України має вдосконалити механізми захисту прав батьків і дітей у ситуаціях, коли один з батьків проживає окремо від дитини. Принцип рівності між батьками у здійсненні

батьківських обов'язків має гарантуватися не лише через право подавати позов до суду, але й через чітке та обґрунтоване застосування законодавчих заходів, які відповідають реальним потребам та найкращим інтересам дитини.

Ще одним запереченням щодо існування цієї норми є те, що у разі передачі дитини тому з батьків, хто раніше з дитиною не проживав, цим із батьків стає той із батьків, з ким дитина фактично проживає. Тоді батько, з яким дитина більше не проживає, отримує право звернутися до суду з позовом про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та її вихованні. Якщо суд ухвалить рішення, батько, з яким проживає дитина, може ризикувати втратити дитину. Такий процес може тривати нескінченно довго, при цьому в першу чергу страждають інтереси дитини.

Крім того, ст. 75 Закону України «Про виконавче провадження» від 02 червня 2016 року передбачено стягнення у вигляді накладення штрафу на боржника за невиконання ним постанови про вчинення певних дій, при цьому ч. 4 ст. 159 Сімейного кодексу України запроваджено новий механізм цієї відповідальності.

Тому норми Сімейного кодексу України, які регулюють порядок вирішення питань щодо виховання дитини, є суперечливими та орієнтовані, перш за все, на інтереси того з батьків, хто проживає окремо від дитини. Не належним чином враховані інтереси другого з батьків, з ким фактично проживає дитина, та самої дитини. Тому ці стандарти потребують перегляду та вдосконалення з урахуванням прав та законних інтересів усіх сторін

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александрова Ю. В. Процесуальні особливості розгляду цивільних справ щодо позбавлення батьківських прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03; Міжнар. гуманіт. ун-т. Одеса, 2022. 301 с.
2. Васильєв С. В. Цивільний процес України: навч. посіб. Харків: ТОВ «Одіссей», 2018. 480 с.
3. Декларація прав дитини: Міжнародний документ від 20.11.1959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384/print